

VICTOR DELEU CANDIDAT ÎN ALEGERILE PARLAMENTARE DIN ANII 1910 - 1911

IOAN CIOCIAN și DORU E. GORON

Adept al activismului parlamentar, îmbrățișat de tânăra generație de luptători naționali după mișcarea memorandistă, Victor Deleu urmărește cu viu interes activitatea parlamentară a românilor ardeleni, susținând demersurile acestora în cadrul organului legislativ de la Budapesta¹. Cunoscut pentru tenacitatea, curajul și calitățile oratorice, etalate în cei cinci ani cât a stat la Șimleu Silvaniei în calitate de avocat și jurnalist, se bucură de o apreciere unanimă atât din partea inteligenței române cât și a țăranilor din satele sălăjene, hotărându-se, în anul 1910, să candideze pe listele cercului electoral Șimleu Silvaniei din partea alegătorilor români, pentru a ocupa un loc în Parlamentul budapestan. Încă din 1905 a urmărit noul traiect al mișcării naționale din Ardeal, direcționat de liderii Partidului Național Român ce au îmbrățișat tactica activismului politic, abandonând pasivismul ce și-a jucat ultimul act de anvergură prin mișcarea memorandistă dintre anii 1892-1894. Victor Deleu cunoaște atașamentul românilor sălăjeni față de cauza națională și spera într-o victorie, cu toate că nu era străin de tacticile de intimidare și practicile de culise ale candidaților, care nu de puține ori apelau la violență și fraudă electorală.

După Conferința Națională de la Sibiu, din 5 aprilie 1910² în care fruntașii Partidului Național Român, în frunte cu Iuliu Maniu, George Pop de Băsești și Vasile Lucaciu, analizează în detaliu situația grea a românilor din Austro-Ungaria. Conducerea partidului, aprobă în continuare, activismul politic, solicitând o mai amplă mobilizare a românilor în cercurile electorale, pentru alegerea candidaților naționali și propulsarea mișcării politice pe o poziție mai pragmatică, în vederea apărării națiunii române de măsurile prin care guvernarea urmăreau maghiarizarea și limitarea participării românilor la viața politică.

1. Liviu Major, *Alexandru Vaida-Voevod între Belvedere și Versailles (Însemnări, memorii, scrisori)*; Cluj-Napoca 1993, pag. 68-71
2. Stelian Mândruț, *Fenomenul radicalizării mișcării naționale din Transilvania*, în volumul *Istoria României, Pagini Transilvane*, Cluj-Napoca, 1992, pag. 327-345. Liviu Maior, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1900-1914*, Cluj-Napoca, 1986, pag. 125-143.

La Conferința de la Sibiu, au fost stabiliți candidații cercurilor electorale la recomandările liderilor locali. În Sălaj, au fost propuși pentru viitoarele alegeri parlamentare: dr. Victor Deleu (cercul electoral Șimleu Silvaniei), dr. Gheorghe Pop (cercul electoral Zalău), dr. Ioan Gheție (cercul electoral Cehu Silvaniei), dr. Ladislau Ghiurco (Cercul electoral Dioșod-Jibou) și protopop Grigore Pop (cercul electoral Tășnad)³.

Întorși acasă, candidații, cu largul concurs al membrilor marcanti din cercurile electorale, întocmesc programul electoral și fixează responsabilități în vederea bunei desfășurări a campaniei electorale. Victor Deleu, candidatul românilor din ținutul Șimleului, ajutat de Alimpu Barbuloviciu, vicarul greco-catolic al Silvaniei, Coriolan Meseșan, președintele secției locale a Partidului Național Român, Andrei Cosma, Cassiu Deleu, Lazăr Maior, Demetriu Filip și alții, a început minuțios pregătirile pentru mobilizarea populației românești⁴. În timpul alegerilor a organizat întruniri cercuale, adunări și consfătuiri cu cei carora li s-au atribuit sarcini pe linia campaniei electorale.

Însuflețitoarea campanie electorală în cercul Șimleului Silvaniei a început, pentru români, la 2 mai 1910, când candidatul local s-a deplasat la Siciu, unde a fost primit cu mare entuziasm de către alegătorii locali⁵. Circa 2000 de locuitori din satele vecine, conduși de învățători, preoți și notari au fost prezenți la această adunare, aplaudând în repetate rânduri și ovaționându-l pe candidatul lor. Despre solidaritatea politică și confesional-culturală a românilor, în momentele hotărâtoare pentru destinele lor, a vorbit protopopul Ioan P. Pop, în timp ce dr. Coriolan Meseșan a explicat în detaliu măsurile ce se impun pentru buna desfășurare a alegerilor.

În zilele următoare, Victor Deleu, însoțit de dr. Coriolan Meseșan, s-a deplasat în alte localități pentru a se întâlni cu alegătorii. Peste tot atmosfera a fost entuziastă, locuitorii satelor, intelectualii, meseriașii și țărani înconjurându-l cu cele mai alese sentimente pe candidatul național.

Acest fapt n-a putut trece neobservat de către autoritățile maghiare, interesate în susținerea pe toate căile a propriului lor candidat, fostul deputat Ugrom Gabor. În ziarul local *Szilagy-Somlyo*, într-un articol semnat de Keller Samu, apar referiri tendențioase la adresa lui Victor Deleu. Acestuia i se contestă chiar dreptul de a face parte din Parlamentul de la Budapesta. Keller afirmă deschis în articolul său: "*Contra acțiunii lui Deleu trebuie să luăm poziția cea mai hotărâtă, pentru că nu recunoaștem îndreptățirea aberațiilor partidului naționalist (PNR-n.n.)*"⁶. *Gazeta de Duminecă* a luat poziție hotărâtă într-o serie de articole, dedicate campaniei electorale din anul 1910, menționând între altele: "*Dacă până acum n-au avut prilej vecinii*

3. *Gazeta de Duminecă*, Nr.13 din 10 aprilie 1910 și Nr.14 din 17 aprilie 1910; *Lupta* nr. 53 din 7 aprilie 1910; *Tribuna* nr. 93 din 13 iulie 1911

4. Valentin Dărăban, Doru E. Goron, *Deleu, o familie de luptători naționali*, în Acta MP, nr. V, 1981, pag. 716; *Țara Silvaniei*, Zalău, nr. 1 1940, pag. 64. Ioan Tomole, *Românii din Crișana, Sălaj și Sătmăr în luptele național-electorale de la începutul secolului al XX-lea*, Baia Mare 1999, pag 129-131.

5. *Gazeta de Duminecă*, nr. 17 din 8 mai 1910; *Lupta*, nr.75 din 13 mai 1910.

6. *Idem*

noștri să se desprindă cu asemenea candidări, vor avea când să se desprindă de aici încolo. Și se vor convinge că și românii au dreptul de viață în această țară în care până acum n-au învățat numai să plătească dare, să servească miliția și să îndure orice batjocură din partea tuturor veniturilor".

Confruntarea electorală nu era deloc ușoară, nici pentru candidatul Victor Deleu, și nici pentru susținătorii săi, pentru că legislația maghiară îi defavoriza pe români. Întreaga luptă electorală "era o școală politică necesară cu poporul și cu conducătorii lui, căci numai așa se poate prepara și asigura izbânda de mai târziu"⁷, se scrie profetic în același articol. După opinia aceluiași autor, campania electorală era numită o "campanie de regenerare a cercului nostru".

Intellectualitatea românească era chemată, în acele momente, să mobilizeze populația satelor într-un act politic conștient pentru a facilita victoria lui Victor Deleu. Misiunea istorică de a fi în fruntea celor mulți trebuia onorată cu fapte. Se cereau sacrificii apreciabile în privința asigurării fondurilor bănești necesare campaniei electorale, mai ales că satul nu pune la dispoziția candidatului român nici un fel de fonduri și nu-i acorda nici o înlesnire de ordin material.

Un moment memorabil este legat de întâlnirea lui Victor Deleu cu alegătorii din Valcău de Sus⁸, în ziua de 7 mai, după care se va deplasa, însoțit de un grup de șimleuani la Drighiu⁹. Peste tot, nota ziarul *Lupta* din 13 mai 1910, a fost "primit de popor și preoțime cu însuflețirea cea mai mare, dovedind cea mai deplină solidaritate cu Partidul Național Român și stegarii lui". La adunare participă aproape o mie de alegători din localitățile Drighiu, Aleuș, Halmășd și Plopiș. Primul care a luat cuvântul a fost preotul Traian Trufașiu din localitate. Acesta, făcând un expozeu asupra momentului istoric trăit de românii transilvăneni, nevoia votului universal și misiunea inteligenței române în opera de "descătușare a energiilor naționale pentru izbânda idealurilor naționale". Apoi a vorbit țăranul Dumitru Pop din Drighiu, care purta la piept tricolorul românesc, fiind aclamat minute la rând pentru mesajul cuvântului său simplu și înălțător. Avocatul dr. Augustin Mircea, din Șimleu Silvaniei, a vorbit pe înțelesul¹⁰ mulțimii despre rolul jucat de Partidul Național Român din Transilvania în apărarea drepturilor naționale în perioada 1881-1905. Menționează aportul sălăjenilor la mișcarea națională și rolul luptelor parlamentare pentru contracararea nedreptăților, la care sunt supuși românii, alături de sârbii și slovacii din Austro-Ungaria.

Într-un discurs elevat, Victor Deleu și-a prezentat programul electoral pe puncte, motivând cu tăria argumentelor conținutul și modalitățile de îndeplinire ale acestui program: 1. Respectarea legii naționalităților din 1868; 2. Angajarea de funcționari

7. *Ibidem*

8. *Tribuna*, nr. 101 din 22 mai 1910, *Lupta* nr. 75 din 13 mai 1910.

9. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Sălaj, Fond Prefectura Județului Sălaj, Comitele Suprem-administrative, Dosar 294/1910, f. 1-5.

10. *Gazeta de Duminecă*, nr. 46-47 din 4 decembrie 1910.

români, atât în administrație, cât și în justiție în regiunile locuite de poporul român, care să cunoască limba și obiceiurile, precum și modul lor de viață; 3. Revizuirea și aplicarea legii naționalităților în așa fel ca regiunile cu populație preponderent românească, atât în administrație, cât și în completele de judecată, să se folosească limba română; 4. Anatomia bisericilor și a școlilor românești, acestora acordându-li-se ajutor material de la stat; 5. Drept de vot universal și secret; 6. Cine satisface doi ani de armată în țară să fie sprijinit sub aspect economic; 7. Serviciul militar de trei ani de până acum să fie redus la doi ani, fenomen prin care s-ar economisi bani și s-ar disponibiliza forță de muncă, necesară economiei; 8. Introducerea impozitului progresiv.

În cuvântul său, bătrânul dascăl Petre Cucu din Plopiș i-a chemat pe cei de față să se unească cu toții, pentru că de succesul lor depinde, în primul rând, solidaritatea celor mulți în lupta pentru binele neamului.

Cu toate că n-au existat incidente, din paginile *Gazetei de Duminecă*, aflăm că autoritățile au dispus pedepsirea cu "patru coroane, ori douăsprezece ceasuri închisoare" a lui Dumitru Pop, pentru cuvintele folosite în "vorbirea sa" și, mai ales, pentru îndrăzneala de a purta tricolorul românesc.

În același timp, candidatul maghiar, Ugron Gabor, cutreiera satele maghiare din Sălaj, însoțit de un impunător cortegiu electoral, din care nu lipseau reprezentanții protipendadei locale. Cum acesta a fost ales de mai multe ori în Parlamentul de la Budapesta, motiv pentru care lumea se cam săturase de promisiunile acestuia, repetate și în campaniile electorale anterioare. Au existat și cazuri în care Ugron Gabor a fost huiduit de proprii săi alegători, după cum scrie ziarul *Lupta* de la Budapesta, după ce ziarul își informează cititorii despre atmosfera entuziastă în care a fost primit Deleu în comunele Giurtelecu Șimleului și Măierîște¹¹. Se arată în continuare, că o parte dintre țărani maghiari, care luând la cunoștiință conținutul programului electoral al lui Victor Deleu, se alătură de bunăvoie acestuia, găsind în el și o parte din propriile lor deziderate.

Emoționante și însuflețitoare au fost adunările electorale din Cosniciul de Jos și Porț, care s-au desfășurat în data de 22 mai 1910¹². Și aici, ca și în alte localități, Victor Deleu a fost însoțit de fruntașii naționali din Șimleu Silvaniei, care țineau o strânsă legătură cu preoții și învățătorii români din cercul electoral Șimleu. Referindu-se la adunarea electorală de la Porț, ziarul *Lupta* de la Budapesta scrie că la aceste manifestări de solidaritate și susținere a candidatului Partidului Național Român, unde, pe lângă sătenii din localitate și satele din jur, a fost prezent *aproape întreg Șimleul, în frunte cu bravul lor conducător, părintele Vasile Pop*¹³. Primirea lui Victor Deleu a fost "călduroasă mai cu seamă în Porț afară de doi nemernici (cronicarul nu se sfiește să-i numească astfel pe notarul Ioan Ungur din Marca și învățătorul Ilie

11. D.J.A.N. Sălaj, *Fond Prefectura Județului Sălaj, Comitele Supreme administrative*, Dosar 320/1910, f. 1-5

12. Idem. Nr. 349/1910 f. 1-3

13. *Lupta* nr. 84 din 27 mai 1910

din Cosniciu de Sus, care au îndemnat populația să se alăture lui Ugron Gabor, încercând să împiedice populația să participe la întâlnirea cu Deleu-n.n) *sunt la culmea chemării*"¹⁴. Presa a consemnat faptul că la cele două întâlniri, în afară de candidatul Victor Deleu "*au rostit vorbiri frumoase domnii: Emil Vicaș, preotul paroh din Cosniciul de Jos, dr. Augustin Mircea, Domițian Cupșe, preot în Poș, Vasiliu Pop, preot în Șumal și dr. Coriolan Meseșan*". Aceste *vorbiri frumoase și însofleteitoare*, cum le numește cronicarul de la ziarul *Lupta*, aduceau în fața ascultătorilor români, cei mai mulți emoționați până la lacrimi, dezideratele încă neîmplinite ale Revoluției de la 1848; chemându-i la o luptă susținută pentru realizarea lor. Acestea erau dorințele unui popor ce nu mai era dispus să suporte tarele unui regim opresor. Aceasta este dovedită cu prizonință de tumultul strigătelor mulțimii: "*Așa vrem cu toții!*", "*Asta ne trebuie!*", "*Să vă ajute Dumnezeu să le puteți împlini!*". Cei din Șumal l-au întâmpinat pe Victor Deleu cu poarta de triumf și banderiu. După ce o tânără pereche i-a oferit lui Victor Deleu un buchet de flori, cei prezenți s-au adunat într-o emoționantă Horă a Unirii în care s-au prins cu toții: țărani, intelectuali, tineri și vârstnici. Până și organele de ordine au rămas impresionate de modul în care alegătorii români au pregătit cortegiul electoral al candidatului Victor Deleu, fără de nici un incident major. Comitetul suprem al Sălajului aștepta rapoarte detaliate de la primpretorul plasei Șimleu Silvaniei în legătură cu campania electorală a lui Victor Deleu, numai că atmosfera grandioasă și ținuta ireproșabilă a românilor excludeau incidentele, provocările și motivele care ar fi putut aduce la atingerea ordinii publice de care se cramponau atât de mult autoritățile.

La 29 mai 1910 s-a desfășurat adunarea populara electorală din satul Criștelec¹⁵, la care și-au adus contribuția și locuitorii satelor Cehei și Mălădia. Cuvântul de deschidere l-a rostit preotul Avram Dragoș din localitate, care a subliniat necesitatea mobilizării românilor din zonă în vederea susținerii candidatului național. Au mai rostit discursuri avocatul dr. Coriolan Meseșan, Victor Deleu, învățătorul Petru Șireag din Doba și preotul Alimpiu Costea din Cehei.

Alegerile au avut loc la 1 iunie 1910, în orașul Șimleu Silvaniei, unde atmosfera era destul de tensionată¹⁶. Cercul electoral Șimleul Silvaniei avea 4352 de alegători dintre care 1762 erau români și 2590 maghiari și evrei. Victor Deleu le-a cerut alegătorilor să acționeze în spiritul disciplinei și a ordinii, pentru a nu permite oficialităților intervenția în forță. Alegătorii din zonele mai îndepărtate au sosit la Șimleul Silvaniei în seara din preajma alegerilor, în timp ce satele din jur s-au mobilizat exemplar în această confruntare politică, pentru a-și da votul lor candidatului național. Oamenii veneau în valuri masive spre Șimleul Silvaniei, în frunte cu preoții și învățătorii lor, purtând la pălărie câte o frunză de stejar, ca semn al redeșteptării naționale.

14. *Tribuna*, nr. 105 din 28 mai 1910

15. D.J.A.N. Sălaj, *Fond Prefectura Județului Sălaj, Comitele Supreme- administrative*, Dosar 353/1910, f. 1-5

16. Valentin Dărăban, Doru E. Goron. *op. cit.* P. 719-720; Ioan Tomole, *op. cit.* P. 131-133.

Din părțile Rezului, alegătorii se pun în mișcare folosind 105 căruțe trase de cai după ce în prealabil s-a hotărât ca toți alegătorii de aici să păstreze o disciplină desăvârșită în privința orei de plecare și a celei de sosire la Șimleul Silvaniei. Cu câte o creangă de stejar în formă de steag pe fiecare atelaj alaiul alegătorilor din Munții Plopișului era impunător și impresionant intrucât așa cum îl descria un martor ocular *marea imensă de căruțe, cai și oameni se asemanau cu o pădure fără sfârșit din cauza crengilor de stejar așezate pe hamuri, în căruțe și la pălăria bărbaților*. Locul de întâlnire al celor de sub Rez a fost localitatea Nușfalău. Acolo, într-o ordine perfectă alegătorii s-au grupat pe sate, fiecare în frunte cu preotul și învățătorul său. La ieșirea din Nușfalău așteptau oamenii lui Ugron Gabor, însoțiți de preotul plasei Șimleul Silvaniei. Aceștia, văzând marea mulțime a românilor au început să strige cuvinte injurioase la adresa lui Victor Deleu, dar românii și-au continuat drumul spre Șimleul Silvaniei, fără a răspunde la provocări. Ei știau că organele de ordine abia așteptau un incident, oricât de mic între alegători, pentru a zădărnici intrarea românilor în oraș la ora și locul alegerilor. În Șimleul Silvaniei alegătorii sunt întâmpinați de românii din localitate și de cei peste 700 de alegători, sosiți cu o zi înainte. Îmbrăcați în frumoase costume populare locuitorii satelor românești veniți să își susțină candidatul în alegerile electorale, cu un calm desăvârșit, n-au răspuns nici de data aceasta provocărilor venite din partea unor maghiari tulburenți, instrumentația de pîmpretorele plasei Șimleu Silvaniei. Mulțimea alegătorilor s-a îndreptat spre casa lui Victor Deleu, din centrul orașului, pentru a-l saluta pe acesta. *Adversarii maghiari îl injurau, îl scuipau, fluierau și amenințau, făcând gesturi irevențioase. Domni și dame, îmbrăcate după moda parisiană, împreună cu servitorii lor, strigau lozinci amenințătoare, din care nu lipseau expresii triviale și injurăturile neaoșe din partea locului. Românii treceau pe lângă ei nebăgându-i în seamă, locul din fața casei lui Victor Deleu dovedindu-se neîncăpător* – așa cum arată un martor ocular¹⁷. Candidatul Partidului Național Român i-a așteptat cu lacrimi în ochi, mulțumindu-le acestora pentru gestul lor nobil și exemplar de comportare într-un moment atât de tensionat. Apoi, împreună cu Victor Deleu, alegătorii români s-au îndreptat spre locul alegerilor. Impresia acestui gest i-a înduplecat până și pe unii dintre maghiari, care în prima fază s-au comportat nedemn la intrarea românilor în oraș. La un moment dat strigătele au mai conținut, iar maghiarii au început să-i salute și să vorbească cu românii.

De departe, numărul susținătorilor lui Victor Deleu era mai mare decât al celor din tabăra adversă, lucru ce l-a determinat pe Andrei Cosma-președintele comitetului plasei Șimleu Silvaniei a P.N.R. - să exclame înainte de intrarea la urne: *"Am învins, fraților!"* Era într-adevăr o victorie în plan moral-comportamental, dar din păcate numai pentru moment, pentru că ceea ce a urmat a întrecut orice măsură. Corteșii lui Ugron Gabor alergau călări din sat în sat, cu un ordin din partea pîmpreotului, trăgând clopotele în dungă, cum se obișnuia în caz de foc, sau alt mare pericol. Chișbirăii

17. *Tribuna*, nr.120 din 23 iunie 1910.

sunau din goarne și băteau tobele, adunând lumea și strigând *țara este în primejdie*, pentru a instiga împotriva românilor. Cete de bătauși au împânzit străzile orașului Șimleu Silvaniei, amenințându-i cu bătaia și chiar cu moartea pe cei care îndrăzni să voteze cu Victor Deleu. Ca un gest de răbufnire, un grup de maghiari-instigați de unii funcționari locali- au spart geamurile casei lui Victor Deleu, în plină zi. S-a aruncat cu pietre și cu reteveie de lemn și unii alegători și preoți români, răbindu-i pe aceștia. Atât Victor Deleu, cât și Andrei Cosma au plecat la calm, reacția românilor fiind doar una de apărare, în momentele în care grupurile masive de bătauși, aflați sub influența băuturilor alcoolice, deveneau tot mai agresivi.

S-a apelat din partea susținătorilor lui Ugron Gabor, chiar și la un compromis¹⁸, în speranța că alegătorii români nu-i vor da votul lui Victor Deleu. Un avocat evreu a fost trimis să poarte discuții cu dr. Coriolan Meseșan, cerându-i acestuia să-i determine pe alegătorii din tabăra lui Deleu să se retragă înainte de a vota, deoarece în caz contrar se vor întâmpla "*mari nenorociri*". Văzând intransigența liderilor români, autoritățile maghiare cu largul concurs al primpretorelui au adus oameni de pe stradă obligându-i să voteze de 2-3 ori în locul celor care nu s-au prezentat la vot. Pentru intimidare, grupuri compacte de "corteși", formate din câte 15-20 de bărbați tulburenți, intrau periodic în sala de votare răcnind și amenințându-i pe români cu strigătele lor asurzitoare. Sfătuiți de liderii locali, românii și-au continuat în liniște votarea, nebăgându-i în seamă pe "corteși".

Frauda electorală a atins cote alarmante. Unii susținători ai lui Ugron Gabor au votat de mai multe ori, ajungându-se să aibă înregistrații pe liste un număr de votanți ce întrecea numărul populației adulte din aceste localități. Dupe orele cinci după amiază, notarii au înregistrat sute de voturi false, trecându-le pe listele finale. În ultimele ore ale votării numărul voturilor atribuite candidatului maghiar a crescut foarte mult, cu toate că între timp căruțele trimise pe sate după alegători, nu au adus la Șimleu Silvaniei mai mult de 50-60 de persoane. De pe stradă, un om a fost "luat" și silit să voteze cu Ugron Gabor, spunându-i-se că îl cheamă Iles Gavril, cu toate că nu-l chema așa. Intimidată și amenințată, până la urmă persoana respectivă a votat așa cum i s-a dictat.

Acțiunea de votare s-a întins până aproape de miezul nopții căutându-se toate căile prin care să se asigure victoria electorală a lui Ugron Gabor. În urma unor agresivități, cinci alegători români s-au pomenit cu capetele sparte, alții cu vânătăi și hainele rupte.

După miezul nopții s-a anunțat, de către cei din comisia de numărare a voturilor, că din 1200 de alegători români au fost înregistrate numai 887 de voturi. Prin urmare, sub diferite pretexte, au fost respinse peste 300 de voturi. Candidatul kossuthist, Ugron Gabor, întrunea deschis 1750 de voturi, fiind declarat câștigător în cadrul alegerilor din cercul electoral Șimleu Silvaniei¹⁹.

18. *Idem*

19. *Gazeta Transilvaniei*, nr.112 din 3 iunie 1910

Învinși pe căi ocolite, alegătorii români au cunoscut încă odată modul în care înțelegeau "democrația" autoritățile maghiare la începutul secolului al XX-lea. Ziarul *Tribuna* din Arad sublinia, în legătură cu alegerile de la Șimleu Silvaniei: "Noi am rămas cu învingerea morală care a fost deplină și ne-am depărtat cu mulțumire sufletească că nu am avut trădători decât doi (Ungur Janos și Barna Laszlo), pentru că țărani înșelați de ei au voit să se îndrepte dar au fost reținuți cu forța. Vor ști ei însă acum ce să facă". În *Gazeta de Duminecă*, episodul electoral din 1910 este tratat în dimensiunea lui reală: "O jertfă ca și aceasta o poate face numai un popor care își cunoaște chemarea și are mari nădejdi de un viitor mai fericit". Dr. Coriloan Meseșan adresează alegătorilor un vibrant cuvânt de mulțumire²⁰ "pentru lupta eroică, ținuta demnă, impunătoare și neșovăielnică în fața alor mii de pericole ce ați întâmpinat cu prilejul alegerii de deputat", în timp ce articolul "Rezultatul alegerilor pentru Parlamentul ungar", publicat în *Neamul românesc* și reprodus în ziarul *Lupta* din Budapesta, istoricul Nicolaie Iorga sublinia faptul că "Șimlăul a știut să se manifeste frumos pentru un om nou, cum este domnul Dr. Victor Deleu"²¹.

Carențele sistemului electoral din Austro-Ungaria s-au repercutat, cu efecte negative asupra frunțașilor naționali români din întreaga Transilvanie. Autoritățile maghiare au manevrat în așa fel încât oamenii politici români de primă mărime ca Iuliu Maniu, Ioan Suci, Vasile Lucaci, Vasile Goldiș, să nu câștige în cadrul alegerilor parlamentare din anul 1910. Împotriva samavolniciei și a fraudelor electorale din cadrul campaniei electorale parlamentare din Ungaria, au luat atitudine oameni politici din România, printre care Nicolae Iorga, Grigore Ștefănescu și Virgil Arion. În Iași, Constanța, București și Craiova, în cadrul unor mari adunări populare au fost înfierate practicile electorale din Austro-Ungaria, îndreptate împotriva minorităților²².

Deputatul kossuthist Ugron Gabor moare în ianuarie 1911, motiv pentru care la 14 februarie, în același an, au loc noi alegeri parlamentare în cercul electoral Șimleu Silvaniei. Conducerea Partidului Național Român și frunțașii naționali din Sălaj se opresc din nou asupra lui Victor Deleu pentru a-și depune candidatura, întrucât se bucura de o mare susținere din partea românilor din zonă²³.

Comitetul cercual Șimleu Silvaniei al Partidului Național Român, întrunit în ședință extraordinară, la 3 februarie 1911, îl desemnează în unanimitate pe Victor Deleu pentru a concura cu Basarab Bela (konssuthist) și Keller Samu (justhist) în cadrul confruntării electorale din 11 februarie. Timpul pregătirilor era extrem de scurt, de aceea se miza pe experiența dobândită în campania electorală din anul 1910 și bunul renume pe care îl avea Victor Deleu.

20. *Gazeta de Duminecă*, nr.21 din 5 iunie 1910; Stelian Mândruț, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților Partidului Național din Transilvania între anii 1905-1910*, Oradea 1995, pag. 153

21. *Lupta* nr.94 din 12 iunie 1910

22. Idem nr. 102 din 24 iunie 1910

23. *Tribuna*, nr.16 din 5 februarie 1911

Din capul locului se știa că plasarea lui Keller Samu pe lista candidaților era un joc strategic, întrucât acesta nu avea nici o șansă reală în alegeri. Acesta nu era o personalitate politică și cu excepția unui grup de negustori evrei nu-l susținea nici populația maghiară, iar în Șimleu Silvaniei era cunoscut ca un fanatic antiromân. Ca om de manevră el dorea de fapt să facă jocul electoral în favoarea lui Barabas Bela.

Victor Deleu miza mult pe victoria morală a românilor din precedentele alegeri. De aceea, și-a păstrat programul electoral neschimbat. *"Însuflețirea între români e generală. Trăiască iubitul nostru candidat, dr. Victor Deleu!"* - găsim consemnat în presa vremii. Peste tot, în cercul electoral Șimleul Silvaniei, candidatul Partidului Național Român este înconjurat cu căldură și recunoștiința de către preoți, învățătorii, țăranii și meseriașii români. Acesta n-a uitat însă că electoratul maghiar își va pune în aplicare vechile metode și practici electorale, iar contracandidații vor acționa din umbră, ca să-și adjudece victoria în alegeri.

Ziarul arădean *Românul*²⁴ consemnează că *"ungurii vor să se foloseasca de toate miseliile"*, și că au încercat să-i corupă cu câte 50 de coroane pe unii români, cu scopul de a *"duce steaguri de ale lui Keller"*. În 6 februarie 1911, la Șimleu Silvaniei era zi de târg. Profitând de gerul năpraznic și mulțimea de români prezenți în oborul de la Poalele Măgurii, grupuri de maghiari, puși la cale de către primpretor și Basarab Bela, ofereau rachiu și gustări pentru țăranii veniți de la sate. În schimb, li se cerea să voteze candidatul kossuthist. Strădania lor a fost zadarnică, românii refuzând politicos oferta, cumpărându-și rachiu și frigărui cu banii lor. Văzând că *"momelile"* nu sunt de prisos, adepții lui Barabas Bela au recurs la intimidări și amenințări, nesfiindu-se să arunce în vânt expresii injurioase la adresa românilor.

Cu toate că timpul până la data alegerilor era foarte scurt, iar posibilitatea de deplasare nefavorabilă, din cauza drumurilor grele, Victor Deleu organizează un turneu electoral în zilele de 11 și 12 februarie, întâlnindu-se cu alegătorii din Marca, Cosniciu de Sus, Halmășd și Drighiu. După aceste întâlniri, *Tribuna* de la Arad subliniază: *"Foarte probabil că, candidatul nostru, dl. dr. Victor Deleu va învinge, deoarece poporul e foarte însuflețit"*. Preoții români au fost în acele momente la înălțimea chemării, organizând pe sate întruniri cu electoratul, chemând *"toată suflarea românească să-i ofere votul ei domnului dr. Victor Deleu"*²⁵.

În această nouă confruntare electorală, Victor Deleu se va lovi, pe lângă vechile practici electorale din campania anterioară, de un subterfugiu bine ticluit. Candidatul Keller Samu, sfătuit de autorități, se retrage din cursă, nu de frică că nu va fi ales, ci pentru a nu diviza electoratul maghiar între doi candidați. Acest comportament i-a derutat pe mulți dintre alegătorii români, întrucât aceștia n-au fost atenționați din timp despre scopul noii stratageme electorale. Prin retragerea din competiția electorală a lui Keller Samu, voturile populației maghiare erau date acum lui Basarab

24. *Românul*, nr.19 din 7 februarie 1911

25. *Tribuna*, nr.22 din 10 februarie 1911

Bela. Rezultatul, anunțat la încheierea alegerilor, era de 917 voturi pentru Victor Deleu și 1301 pentru Basarab Bela, ultimul intrând în mandatul de deputat în Parlamentul de la Budapesta²⁶. În publicația *Unirea*, ce apărea la Blaj, se consemnează: "*alegătorii români deși în minoritate s-au purtat foarte brav și dacă Keller nu se retrăgea până la amiază, alegerea lui Barabas era problematică*"²⁷.

Chiar dacă Victor Deleu nu a fost ales deputat în Parlamentul de la Budapesta, în cadrul celor două campanii electorale din anii 1910 și 1911, fruntașul politic național din țara Silvaniei rămâne una dintre personalitățile proeminente ale mișcării naționale românești din nord-vestul Transilvaniei. Alături de George Pop de Basești, Andrei Cosma, Alimpiu Barbuloviciu, Coriolan Meseșan, Valentin Coposu, Ladislau Ghiurco etc., Victor Deleu se va implica în toate activitățile sălăjenilor ce vizau apărarea drepturilor naționale și emanciparea politică și social-culturală a românilor din această parte a Ardealului.

După alegerile electorale din anii 1910-1911, rolul Șimleului Silvaniei de centru politic al românilor din nord-vestul Transilvaniei crește simțitor. Nu mai puțin adevărat, că cele două confruntări legate de alegerile parlamentare, când românii l-au susținut cu mare însuflețire pe Victor Deleu, au mobilizat masele de români în cadrul acțiunilor de apărare a drepturilor naționale. Odată cu aceasta, aici s-a format un nucleu de lideri locali, ce acționau în strânsă colaborare cu fruntașii politici a românilor din Arad, Cluj, Oradea, Dej, etc., crește simțitor popularitatea lui Victor Deleu, care devine inițiatorul multor întruniri și adunări în cadrul cărora se discuta probleme ce vizau, cu prioritate, mișcarea națională a sălăjenilor.

O astfel de adunare a avut loc în Șimleu Silvaniei, la 8 noiembrie 1911, după cum anunțau în paginile lor publicațiile *Românul* și *Tribuna* de la Arad (*Gazeta de Duminecă* de la Șimleu Silvaniei își încetase apariția).

Pateticul apel, adresat românilor cu această ocazie, este în ton cu noile măsuri întreprinse de conducerea Partidului Național Român, ce urmărea o cât mai fructuoasă colaborare între liderii politici naționali și masele populare românești în toate părțile Transilvaniei²⁸. "*Însuflețitorul popor sălăjean, nepoții marelui Simion Bărnuțiu, bărbatul care prin cuvintele sale a luminat și a prins ca fulgerul și ca trăznetul în inimile celor patruzeci de mii de români adunați la 3/15 mai 1848 pe Câmpul Libertății din Blaj, a grăbit cu dragoste la adunarea de la Șimleu, convocată prin fruntașii acestui ținut, să dea și el dovadă de alipirea neclintită către steagul și conducătorii Partidului Național Român*".

26. D.J.A.N. Sălaj, *Fond Prefectura Județului Sălaj, Comitele Suprem Confidențiale*, Dosar 10/1911, f. 18-20. *Tribuna*, nr. 16 din 15 februarie 1911, *Telegraful român*, nr. 13 din 18 februarie 1911; *Unirea*, nr.7 din 18 februarie 1911

27. *Unirea*, nr 7 din 31 octombrie 1911; Doru E. Goron, Ioan Ciocian, Valentin Dărăban, Victor Deleu 1876-1939, Zalău, 1999, pag. 70-89.

28. *Românul*, nr. 228 din 31 octombrie 1911; *Tribuna* nr. 228 din 31 octombrie 1911.

Adunarea a fost deschisă, în numele comitetului de organizare, de către Andrei Cosma, directorul Băncii "*Silvania*", după care George Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român, prezintă principalele obiective din programul partidului, aprobate în cadrul Conferinței de la Sibiu: -egală îndreptățire a naționalităților; dreptul de a folosi limba română în administrație și justiție; -autonomia bisericii și a școlilor confesionale, - sufragiul universal etc. În continuare, acest "*patriarh al luptelor naționale din Ardeal*", îndeamnă poporul "*să nu se descurajeze în lupta grea pentru drepturi și să nu asculte de profeții mincinoși, iar la alegeri să-și dea votul pentru acei bărbați români care îi cunosc necazurile și durerile și despre care fiind convinși că ajungând în Parlament, vor lupta pentru binele și înflorirea neamului românesc*".

În aclamațiile mulțimii, a luat cuvântul Vasile Lucaciu ("*Leul de la Șișești*"), unul dintre cei mai îndrăgiți fruntași ai românilor din Transilvania. Părintele Lucaciu "*vorbește cu multă duiosie despre suferințele grele ale românilor aduse pentru susținerea și apărarea acestei patrii, care însă îi tratează pe români ca o mamă mașteră, fără inimă*". După ce trece în revistă scopurile urmărite de "*legea contelui Apponyi*", oratorul subliniază, în încheiere, că acum este nevoie mai mult ca oricând de solidaritate: "*să ținem strânși laolaltă și să luptăm cu toții pentru izbânda Parlamentului Național...care voiește fericirea tuturor popoarelor acestei țări*".

Alexandru Vaida-Voevod lăuda tenacitatea și devotamentul sălăjenilor din timpul alegerilor electorale susținându-l cu tot ce au avut ei mai bun pe Victor Deleu, candidatul Partidului Național Român. El încheie cu dorința apropierei de "*ziua libertății neamurilor, când și românii să fie un popor liber și independent*".

Au mai avut cuvântul deputatul Ștefan Cicio-Pop de la Arad și avocatul Alexandru Aciu din Șimleu Silvaniei, vorbind despre solidaritatea cu celelalte naționalități pentru cauza comună a tuturor: "*libertatea și independenta popoarelor*".

În încheierea adunării, dr. Victor Deleu citește o moțiune prin care cei prezenți protestează și-i dezaprobă pe toți cei ce vor să rupă unitatea Partidului Național Român.

După banchetul oferit în cinstea oaspeților la Hotelul Național, unde după uzanțele timpului s-au rostit toasturi în cinstea fruntașilor naționali, inclusiv a lui Victor Deleu, pentru modul în care s-a prezentat la alegerile parlamentare însuflețind populația românească din această parte a Transilvaniei, mulțimea a participat la un concert susținut de Ionel Rădulescu (absolvent al Conservatorului din București), acompaniat la pian "*cu multă pricepere și sentiment de către mult stimata doamnă Olivia V. Deleu*"²⁹.

Avocat de prestigiu, Victor Deleu i-a apărut pe cei năpustiți, atât din rândurile populației românești, cât și ale celei maghiare din Sălaj. În toate împrejurările, el va rămâne un intelectual integru dedicat cauzei naționale. Învățătorii, preoții, tineretul studios, etc. au găsit în Victor Deleu un reazem real, pentru că acesta nu precupețea nici un efort când era vorba de ajutorul celor ce-i treceau pragul casei.

29. *Românul*, nr. 236, 237, 238 din 10, 11, 12 noiembrie 1911; Doru E. Goron, Ioan Ciocian, Valentin Dărăban, *Victor Deleu 1876-1939*, Zalău, 1999, pag. 74-76.

Characterul său statornic, descendența familială, aportul la susținerea cauzei naționale și popularitatea de care se bucura în întreg Ardealul, îi conferă acestuia un bun renume în cadrul Partidului Național Român din Transilvania în preajma primului război mondial.

Participă cu regularitate la adunările reuniunilor culturale precum și la întrunirile fruntașilor politici, apără biserica românească atunci când s-a propus înființarea episcopiei de Hajdu-Dorog. Menține o strânsă legătură cu Iuliu Maniu, pe care l-a considerat un mare om politic în toate împrejurările.

La izbucnirea primului război mondial el ocupa postul de avocat în Șimleu Silvaniei, unde autoritățile maghiare îl etichetaseră element periculos pentru "*liniștea satului*". A fost mobilizat în anul 1914 și trimis pe frontal rusesc în Bucovina. Cade prizonier la ruși, la Iacobenii.

Acasă, la Șimleu Silvaniei, dușmanii care așteptau prilejul de ai face cât mai mult rău, îl declară "*trădător de țară*" și îi confiscă ultima avere: o casă pe care și-o "*agonisise cu trudă și muncă*", cu care a colaborat în perioada interbelică ca jurnalist și membru activ al Astei Sălăjene.

Războiul pentru întregirea neamului îi va deschide noi perspective de a-și sluji națiunea în momente de răscruce din devenirea istorică a românilor, care la 1 Decembrie 1918 vor cunoaște cel mai înălțător moment din întreaga noastră istorie.

(ABSTRACT)

Victor Deleu was an important personality, who took part in the national movements organized in Salaj Country at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century. As a publicist, member of the Romanian National Party in Transilvania, weel-know all over Sălaj Country for his activity as a lawyer who defended/ pleaded for the cause of the Romanian people, he stood twice as a candidate for a seat in Hungarian Parliament in Budapest. Victor Deleu didn't succeed in taking a seat in Parliament due to the intrigues and the pressure put on the Romanians being overtaken by the Hungarian oponents; but the election campaigns at the beginning of the 20th century proved that the Romanian population living in Salaj was fully involved in political life to defend their political and national right.

The prees of those times dedicated many pages to the election campaigns taking place in Salaj, high lighting the role of masses in deciding on political orientation of the Romanians after abolishing the "activism" as a fighting tactics against the injustice done by the Austro-Hungarian regime.